

ЖАМОАТЧИЛИК ФИКРИ ИЖТИМОЙИЙ-ПСИХОЛОГИК ФЕНОМЕН СИФАТИДА

А.Саиткасимов

Жиззах Давлат педагогика университети “Фалсафа, тарбия ва
ҳуқуқ таълими” кафедраси профессори, фалсафа фанлари доктори
Ф.Исохонова

Ўзбекистон Миллий университети Жиззах филиали “Ёшлар
психологияси” йўналиши магистранти

Аннотация. Бугунги кунда жамоатчилик фикрини ўрганиш ва мазкур жараёнларни тартиб билан олиб боришнинг стратегик тизимларини ишлаб чиқиш, жамиятда сиёсий, фалсафий, психологик, социологик тадқиқотларни кучайтириш муҳим вазифадир.

Калит сўзлар: Давлат, фуқаролик жамияти, барқарорлик, жамоатчилик фикри, социологик тадқиқот, демократия, ошкоралик, тамойил, эмпирик манба, аналитик мушоҳа.

Аннотация: Сегодня важной задачей является изучение общественного мнения и разработка стратегических систем упорядоченного ведения этих процессов, усиление политических, философских, психологических, социологических исследований в обществе.

Ключевые слова: государство, гражданское общество, стабильность, общественное мнение, социологическое исследование, демократия, прозрачность, принцип, эмпирический источник, аналитическое наблюдение.

Abstract. Today, it is an important task to study public opinion and develop strategic systems for conducting these processes in an orderly manner, to strengthen political, philosophical, psychological, sociological research in society.

Key words: State, civil society, stability, public opinion, sociological research, democracy, transparency, principle, empirical source, analytical observation.

Бугунги кунда давлат билан фуқаролик жамияти баҳамжиҳат фаолиятининг, унинг сиёсий тизими барқарорлигини таъминловчи муҳим жараёнлардан бири жамоатчилик фикрини ўрганишдир. Давлат ҳамиша жамоатчилик фикри билан боҳабар бўлиб туришга интилади. Бу эса, жамоатчилик фикрини тартибга солиш ва уни ўрганишнинг стратегик тизимларини ишлаб чиқишни, жамиятда сиёсий, фалсафий, психологик, социологик тадқиқотларни кучайтиришни талаб қилади. Бу соҳада жамиятимизда амалий қадамлар қўйилди, лекин тўлақонли мақсадларга эришиш учун унинг ташкилий ва методологик тизимлари тўлақонли ишлаб чиқилишига эҳтиёж мавжуд.

Жамоатчилик фикрини ўрганиш эҳтиёжи бир томондан, давлат ва жамият тузилмалари фаолиятида демократик ва ошкоралик тамойилларни янада кучайтириш, уни шаклан ва мазмунан бойитиш, иккинчи томондан эса

фуқаролик жамиятини ўрганишда мавжуд эмпирик манбаларни илмий аналитик мушоҳадалаш, назарий қайта ишлаш, синтезлаш ҳолатларига бевосита боғлиқ ҳолда шаклланади. Ана шу икки жиҳатлардан бирор бири бўлмаса жамоатчилик фикрини ўрганиш ҳам уни демократик услубларда шакллантириш ҳам самарали кечмайди.

Шунинг учун “Ижтимоий фикрнинг демократик тараққиёт ва давлат бошқаруви тизимига таъсирини ошириш - турли нодавлат ташкилотлар, сиёсий партиялар, ҳаракатларни жонлантириш ҳамда ҳақиқий сиёсий плюрализм, фикрлар, далиллар плюралиزمини шакллантириш билан боғлиқ жараён дир. Бу борада сиёсий гуруҳлар, партиялар ўз издошларининг ижтимоий тараққиётга оид фикр, таклиф ва талабларини умумлаштириб майдонга чиқишади. Жамиятда ижобий ва сиёсий рақобат муҳитининг қарор топиши тараққиётнинг турли йўналишларида энг афзал услуб ва воситаларни ишлаб чиқишга қулайлик яратади”¹.

Бугунги замонавий шароитда ижтимоий, сиёсий, иқтисодий, маънавий ва ҳуқуқий жараёнларга реал ва муносиб баҳо беришда эмпирик социологик тадқиқот натижалари ўзига хос ўрин тутаяди. Хусусан, жамият ҳаётидаги муҳим, ҳаёт-мамот хусусиятига эга бўлган жараёнларга, ижтимоий-иқтисодий вазиятга реал баҳо беришда социологик сўров натижалари орқали яқуний хулосалар бериш ва мавжуд ҳолатни тазатиш борасида қарорлар қабул қилиш муҳим аҳамият касб этади. Эмпирик социологик тадқиқотлар натижалари ижтимоий воқеликни ўзида акс эттириб, ҳаётий жараёнларни баҳолаш, прогнозлаштириш ва бу борада аҳолига аниқ маълумотлар етказиш борасида зарурий аҳамиятга эга. Чунки, барча эмпирик социологик тадқиқотлар асосида жамоатчилик фикри ётади.

Фалсафа қомусий луғатда жамоатчилик фикри талқини ижтимоий-психологик йўналишда қуйидагича изоҳланади: “Омманинг, аҳоли кўпчилиги қатламининг воқеа-ҳодисаларга, ижтимоий жараёнларга нисбатан муносабатини ифодаловчи фикрлари, ғоя, қараш ва тасаввурлари. Жамоатчилик фикри ижтимоий ҳаёт таъсирида стихияли шаклланиб бориши ёки сиёсий ташкилотлар ва мафкуравий муас-сасаларнинг омма онгига таъсир кўрсатиши натижасида мақсадга мувофиқ, ўзгариб бориши мумкин. У ижтимоий онгнинг ўзига хос умумлашган ифо-даси сифатида, алоҳида фикрларнинг ўзаро алмашинуви, бойиши ва уйғунлашиб бориши натижасида юзага келади”².

Жамоатчилик фикрининг ижтимоий-психологик феномен сифатидаги талқини юзасидан шуни таъкидлаш лозимки, у ижтимоий онгдан ҳам давлат ёхуд тузумнинг директив қарашларидан ҳам, ёки алоҳида шахс фикр-қарашларидан ҳам фарқ қилади. Жамоатчилик фикри ижтимоий онгнинг ҳосиласи, жамият турли табақаларининг фикр-қарашлари, муносабатларининг реал ва умумлашма ифодасидир. Мамлакатда амалга

¹ Рўзиёв Р. Демократия тараққиёт гарови. Т., “Фалсафа ва ҳуқуқ институти”, 2005. –Б. 62.

² Фалсафа қомусий луғат. Тошкент, “Шарқ”, 2004. –Б 124.

оширилаётган барча ислохотлар, мақсадли ижтимоий ўзгаришлар, янгиликлар жараёни жамоатчилик фикрида намоён бўлади.

Сиёсий психолог А.И. Пироговнинг фикрича, “Ижтимоий фикр халқни жипслаштириши, ватанпарварлик руҳида тарбиялаши, давлат ва жамият ўртасидаги алоқаларнинг узилиб кетмаслигини таъминлаши, сиёсий-иқтисодий ташаббусларни қўллаб қувватлаши керак. У давлат ва жамият бошқарувининг субъектлари томонидан сиёсий қарорлар қабул қилишда бевосита роль ўйнайди”³.

Ижтимоий фикр жамиятда сиёсий, иқтисодий, ижтимоий, маданий, экологик ва технологик муаммоларга кишилар фикр ва муносабатлари бўлиб, жамиятда турли қарорлар қабул қилинишида асос бўлади. Ижтимоий фикр муайян жамиятда яшовчи фуқароларининг фикрлари, ёндошувлари, қарашлари, эътиқоди йиғиндиси, оммавий онгнинг ҳолати, психологик ҳолати, ижтимоий воқеликнинг иқтисод, сиёсат, ўз ўзини англаш, маданият соҳаларидаги факт, воқеа-ҳодисаларига бўлган муносабатлари шакли сифатида талқин қилиш мумкин.

Жамоатчилик фикри:

1. Халқимиз ижтимоий-маданий тараққиёти ва миллий юксалиш жараёнларида муҳим аҳамият касб этади.

2. Жамият аъзоларини шахсий ва жамоавий такомилга, ўзаро аҳиллик, меҳр-муҳаббатга асосланувчи яқдилликка олиб бориш омили ҳисобланади.

3. Жамиятнинг тараққиёт мезони ва маромий амал қилиш мувозанати ҳамда барқарорликнинг асосий омили вазифасини ўтайди.

4. Жамиятда қонун устиворлигини янада мустаҳкамлаш, жамиятни ижтимоий, иқтисодий ва маънавий такомилга етказиш зарурлигини омма онгига сингдиришда муҳим ўрни мавжуд.

5. Халқнинг маънавий, ижтимоий ва психологик қиёфасини ўрганиш ва шу асосда илмий мезонларни ишлаб чиқишда муҳим аҳамиятга эга.

У шунингдек, жамиятда ахлоқий, сиёсий ва ҳуқуқий маданиятни таркиб топтиришда, шунингдек, мустақилликнинг маънавий асосларини мустаҳкамлашга алоҳида аҳамиятга эга бўлиб, конкрет социологик таҳлиллар воситасида очиқ берилади, шахс маънавиятининг такомилли турли хил жамоалар, уюшмалар, шунингдек маҳаллалар фаолиятлари мисолида ҳам ўрганилади. В.Ю.Герасимовнинг фикрича, “Jamoatchilik fikri kollektiv psixologiyaga xos hodisa sifatida jamoat ongining atributi, uning namoyon bo'lish shakllaridan biri bo'lib xizmat qiladi. Jamoatchilik fikrining eng tez-tez namoyon bo'ladigan ko'rinishlari jamoaviy mulohazalar va jamoaviy xatti-harakatlar, urf-odatlar va an'analardir”⁴.

Ҳозирги давр ижтимоий тараққиёт тенденцияси жамоатчилик фикрини қудратли куч сифатида майдонга чиққанлиги билан изоҳланиши бежиз эмас. «Бундан бир неча ўн йиллар бурун—деб ёзади таниқли америкалик олим, жамоатчилик назорати назарияси бўйича қатор

³ Пирогов А. "Политическая психология". Изд.: "Триеста" - Москва, 2005 г. 368 с.

⁴ Герасимов В. Социально-психологическая природа и сущность общественного мнения. <https://cyberleninka.ru/article/n/sotsialno-psihologicheskaya-priroda-i-suschnost-obschestvennogo-mneniya>

фундаментал тадқиқотлар муаллифи В.Липпман, – жамоатчилик фикрининг сиёсий ва ижтимоий ҳаётга нисбатан кўрсатажак таъсири бу қадар сезиларли эмас эди. Бугунги кунга келиб эса жамоатчилик фикри ижтимоий ўзгаришларнинг ҳаракатлантирувчи омилларидан бири сифатида амал қилмоқда»⁵.

Шунинг учун ҳам, тараққиётнинг ўзбек моделини, бу йўлдаги амалий ислохотларни қўллаб - қувватлаш ҳамда унда фаол эштирок этиш борасидаги муносабатларни ифодаловчи, жамият аъзоларининг барча табақа ва қатламларини бирлаштирувчи жамоатчилик фикрини шакллантириш ва муттасил сақлаб қолиш муҳим аҳамият касб этмоқда. Кенг халқ оммасининг ижобий муносабатини мақсадга мувофиқ шакллантириш, доимий ўрганиш ва ҳисобга олиш тараққиётни таъминлашда тўғри йўлдан адашмаслик ва оқилона қадам қўйишга тобора кучли омилга айланиб бормоқда. “Шу жиҳатдан ҳам бугунги кунда ижтимоий фикрга таяниш жамиятда мавжуд реал жараёнларга тўғри баҳо беришда муҳим аҳамият касб этади”⁶.

Хулоса қилиб айтганда, жамоатчилик фикрини шакллантириш механизмини йўлга қўйиш мақсадларида мамлакатимизда жамоатчилик фикрини фақат ўрганувчи эмас, балки уни шакллантириш ишлари билан ҳам бевосита шуғулланувчи олий малакали кадрлар тайёрлаш ишларини қўйиш, жамоатчилик фикрини шакллантирувчи социолог ва психолог мутахассислар тайёрлаш ишларини янада такомиллаштириш зарур. Вилоятлар ва туманларда ахборот ва мафкуравий хуружларга қарши фаолият юритувчи аҳолининг фикрини доимий ўрганиб борадиган социологик тадқиқотлар билан шуғулланадиган марказларни кўпайтириш ва уларнинг моддий-техник базасини ривожлантириш лозим.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Рўзиев Р. Демократия тараққиёт гарови. Т., “Фалсафа ва ҳуқуқ институти”, 2005. –Б. 62.
2. Фалсафа қомусий луғат. Тошкент, “Шарқ”, 2004. –Б 124.
3. Пирогов А. "Политическая психология". Изд.: "Трикта" - Москва, 2005 г. 368 с .
4. Герасимов В. Социально-психологическая природа и сущность общественного мнения. <https://cyberleninka.ru/article/n/sotsialno-psihologicheskaya-priroda-i-suschnost-obschestvennogo-mneniya>
5. Lippmann W. Public opinion. N.Y., 1992. P. 96.

⁵ Lippmann W. Public opinion. N.Y., 1992. P. 96.

⁶ Холбеков А. «Бошқарув социологияси» Т.Академия, 2007. – Б 69.